

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
імені Б. Д. Гаврилишина**

**Кафедра політології та філософії
імені Сергія Коновала**

**ДИПЛОМНА РОБОТА
бакалавра
на тему
«Перспективи та виклики на шляху України до членства в
Північноатлантичному альянсі»**

**Виконавець:
студент 4 курсу групи ПОЛ-41
Савич Ю. М.
Науковий керівник:
Кандидат політичних наук, доцент Томахів В. Я**

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАТО ЯК ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.

1.1. Історичні передумови та політичні причини утворення НАТО: мета, основні завдання, організаційна структура.

РОЗДІЛ 2. ЧЛЕНСТВО УКРАЇНИ В НАТО ЯК СТРАТЕГІЧНЕ ПИТАННЯ ЇЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ТА ГЕОПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ.

2.1. Геополітичні виклики та вплив зовнішніх факторів як причина вибору шляху України до євроатлантичної інтеграції.

2.2. Історія відносин Україна – НАТО.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА – НАТО: СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЧЛЕНСТВА.

3.1. Стратегії подолання перешкод на шляху до членства України в НАТО.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність. В країни із цінною територією, вразливим геополітичним розташуванням, ресурсами та історією, національна безпека може бути надійно забезпечена двома шляхами: Перший, це самостійне стримування ворога за допомогою власного потенціалу або другий, за умови перебування у військових блоках.

Після втрати ядерного потенціалу Україна більше не зможе самостійно протистояти загрозам та захищати себе.

З моменту проголошення незалежності Україна отримала міжнародне визнання свого суверенітету з боку багатьох країн світу та ООН, однак таке визнання не супроводжувалося реальними механізмами гарантування її безпеки.

Кооперація України й НАТО має важливий зміст для забезпечення національної безпеки й оборони нашого краю, особливо в умовах війни.

Ще в 1990 році Україна заявила про наміри вступити в європейські союзи з метою сприяння і зміцнення миру та безпеки, займаючи серйозне місце на європейському континенті.

З 24 серпня 1991 року до сьогодні, незважаючи на перешкоди Україна наблизилася до вступу в Альянс (НАТО). До повномасштабного вторгнення росії серед українського народу була донедавна думка, що союз — це агресивний блок, де вирішальний голос має Америка.

Тому що, у Радянському Союзі «агресивний» блок НАТО розглядався як воєнно-політичне угруповання західних держав, створене з ініціативи США і спрямоване проти соціалістичних країн і національно-визвольного руху Африки, Азії та Латинської Америки. Тому на противагу НАТО в 1955 році була створена Організація Варшавського Договору, яка проіснувала до розпаду СРСР.

Метою роботи є дослідження відносин між Україна та Організацією Північно-Атлантичного договору (НАТО) і її державами-членами, що іменуються надалі Україна та НАТО, а також перспективи членства нашої

країни в Альянсі. У межах дослідження здійснюється аналіз історичних етапів формування партнерства між Україною та НАТО, висвітлюються ключові політичні та безпекові аспекти співпраці, а також розглядаються основні інструменти взаємодії, зокрема діяльність Комісії Україна–НАТО, участь України в миротворчих місіях під егідою Альянсу, реалізація Річних національних програм. Проаналізовано геополітичні виклики, спричинені збройною агресією росії, а також роль НАТО у реагуванні на ці виклики.

Об'єктом дослідження виступають Організація Північноатлантичного договору (НАТО) та Україна, з акцентом на історію їхнього партнерства та етапи розвитку двосторонніх відносин.

Предметом дослідження є відносини нашої держави України з Організацією Північно-Атлантичного договору (НАТО), динаміка та особливості взаємодії між Україною та НАТО, механізми та інструменти співпраці, а також політичні, безпекові й правові аспекти, що визначають перспективи набуття Україною членства в Альянсі.

Методи дослідження. Методичною базою випускної кваліфікаційної роботи є сукупність загальнонаукових та спеціальних прийомів і методів дослідження, а саме: системний аналіз, індукція, дедукція, порівняння, логічний підхід, історичний метод, теоретичне узагальнення, спостереження.

Інформаційною базою дослідження стали монографічні, дисертаційні та інші наукові дослідження українських та зарубіжних вчених, ЗМІ, періодична політологічна, історична, соціологічна література та інтернет-ресурси.

Практичне значення даного дослідження дозволяє використовувати положення, які містяться в бакалаврській роботі, для проведення лекцій та практичних занять в процесі викладання політології, соціології, історії та розвитку теми дослідження в науковому просторі.

Апробація роботи. Окремі положення дипломної роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політичні ідеї в епоху

глобалізації: філософські рефлексії та сучасні виклики» (Тернопіль, 4-5 листопада 2024 р.)

Загальний обсяг дипломної роботи: становить 39 сторінок комп'ютерного тексту. У роботі наведено 3 рисунка. Перелік використаних джерел містить 48 найменування.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАТО ЯК ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.

1.1. Історичні передумови та політичні причини утворення НАТО: мета, основні завдання, організаційна структура.

Створення Організації Північноатлантичного договору (НАТО) стало закономірним етапом розвитку міжнародних відносин у другій половині ХХ століття. Під впливом зростаючих безпекових викликів і політичної нестабільності виникла потреба у формуванні колективного оборонного союзу країн Західної Європи та Північної Америки. Історичні обставини та політичні чинники, що передували утворенню НАТО, визначили його основні цілі, завдання та особливості організаційної побудови.

НАТО (Північноатлантичний альянс) є міжнародною організацією, що об'єднує військові та політичні функції з метою забезпечення колективної безпеки своїх членів та підтримки миру і стабільності на глобальному рівні. Альянс ґрунтується на принципі колективної оборони, закріпленому в статті 5 Північноатлантичного договору, за яким будь-який акт агресії проти одного з членів організації розглядається як напад на всіх її учасників[41].

Існує думка, що організація була створена переважно як відповідь на загрозу з боку Радянського Союзу, але це не зовсім так. Насправді, створення Альянсу було частиною більш широкої стратегії, спрямованої на досягнення трьох основних цілей: стримування радянського експансіонізму, запобігання відродженню націоналістичного мілітаризму в Європі через північноамериканську присутність та сприяння європейській політичній інтеграції.

Після завершення Другої світової війни Європа опинилася в стані руїни. Приблизно 36,5 мільйонів європейців загинули, з них 19 мільйонів — цивільні. Табори біженців і система пайок стали невід'ємною частиною повсякденного життя. У деяких регіонах рівень дитячої смертності досягав одного на чотирьох[34]. Мільйони сиріт блукали серед руїн колишніх

великих міст. Лише в Гамбурзі півмільйона людей залишились без даху над головою.

У період, що передував створенню НАТО, сталися кілька важливих подій, які змусили країни-засновники шукати надійні гарантії безпеки. Комуністична ідеологія поширювалася на Східну Європу та Азію, і держави, як США та СРСР, почали активні дії, аби закріпити своє становище як світових лідерів через економічні, соціальні та політичні зміни. Обидва блоки вели суперечку не лише у військовій, але й в ідеологічній сфері, що стало очевидним через програми на кшталт американського плану Маршалла, який передбачав економічну підтримку Європи, і радянську стратегію Комінформу, спрямовану на створення комуністичного блоку в Східній Європі[46].

У цей період Сполучені Штати відмовилися від традиційної політики дипломатичного ізоляціонізму. За допомогою фінансованого США Плану Маршалла (відомого також як Програма відновлення Європи) та інших ініціатив вдалося досягти певної економічної стабільності. Однак європейські країни все ще потребували гарантій безпеки, перш ніж могли почати повноцінно співпрацювати і торгувати між собою[37]. Тому військова співпраця та забезпечення безпеки стали необхідними складовими для подальшого економічного та політичного розвитку. Згодом, кілька західноєвропейських демократій об'єдналися для реалізації різних ініціатив, спрямованих на зміцнення військової співпраці та колективної оборони, зокрема створивши Західний Союз у 1948 році. Однак було зрозуміло, що лише всеосяжна трансатлантична угода з безпеки здатна стримати радянську агресію, одночасно перешкоджаючи відродженню європейського мілітаризму та сприяючи політичній інтеграції континенту[46].

Після тривалих переговорів між західними країнами, 4 квітня 1949 року міністри закордонних справ 12 держав Північної Америки та Західної Європи зібралися у Вашингтоні для підписання Північноатлантичного договору. Документ містить 14 статей, більшість з яких залишилися незмінними з

моменту підписання, за винятком кількох поправок. Окрім статті 5, яка визначає, що «збройний напад на одного чи кількох з них... вважатиметься нападом на всіх», статті 2 і 3 мали важливе значення, що виходить за межі безпосередньої загрози нападу. Стаття 3 встановлювала основи для військової співпраці між країнами-учасниками, а стаття 2 надавала їм можливість для невійськової співпраці та гнучкості в діях[41].

У відповідь на створення НАТО у 1955 році було засновано Організацію Варшавського договору, хоча це сталося лише через шість років після формування західного альянсу. Європа опинилася в умовах гострого протистояння, яскравим символом якого стало зведення Берлінської стіни у 1961 році. Подібно до НАТО, Варшавський договір був спрямований на організацію скоординованої оборони своїх учасників для стримування зовнішніх загроз. Водночас угода мала і компонент внутрішньої безпеки, який дозволив Радянському Союзу посилити контроль над комуністичними країнами Східної Європи та обмежити їхні спроби здобути більшу незалежність.

Період холодної війни знову загострився через Карибську кризу між Микитою Хрущовим і Джоном Кеннеді та через зростання американської участі у війні у В'єтнамі. Попри складний початок, наприкінці десятиліття НАТО, яке спочатку було переважно оборонним союзом, стало символом розрядки — поступового послаблення напруги між Сходом і Заходом. У цей час Альянс зіткнувся з новими викликами: у 1966 році Франція оголосила про вихід з об'єднаної військової структури НАТО та вимагала виведення штабів з її території. Це призвело до переїзду штаб-квартири НАТО до Брюсселя. Попри це, Франція залишилася членом Альянсу і продовжувала підтримувати союзників у разі конфліктів, що підкреслювало гнучкість НАТО на відміну від жорсткої централізації у Варшавському договорі.

У серпні 1968 року Радянський Союз вторгся до Чехословаччини, придушивши Празьку весну і продемонструвавши готовність жорстко контролювати Східну Європу згідно з доктриною Брежнєва. Попри період

розрядки, що набував обертів, СРСР віддавав перевагу короткостроковому контролю замість реформ. Водночас Захід просував іншу стратегію: політика Віллі Брандта прагнула зближення Сходу і Заходу, а США через «гнучке реагування» змінили військову стратегію НАТО, запропонувавши альтернативу масованій відплаті[43]. У грудні 1967 року доповідь Армеля закликала до активного політичного діалогу між НАТО та Варшавським блоком. Це стало основою для Конференції з безпеки та співробітництва в Європі, яка у 1975 році завершилася підписанням Гельсінського заключного акту, що містив зобов'язання щодо прав людини, хоча радянська влада спершу надавала більшого значення міжнародному визнанню своєї сфери впливу.

У 1980-х роках холодна війна почала наближатися до завершення. Радянське вторгнення в Афганістан і розміщення ракет SS-20 призупинили розрядку, а НАТО у відповідь ухвалило розгортання ракет Pershing II, продовжуючи переговори з СРСР. Попри внутрішні суперечки серед союзників, у 1987 році США та Радянський Союз підписали Договір про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності, що стало початком кінця холодної війни. У цей період НАТО також поповнилося новим членом — у 1982 році до Альянсу приєдналася Іспанія.

До середини 1980-х радянський комунізм остаточно втратив ідеологічну перевагу над Заходом. Східноєвропейські дисиденти активізували вимоги дотримання прав людини, економіки країн Варшавського договору занепадали, а СРСР витрачав на оборону понад свої можливості. Прихід до влади Михайла Горбачова спричинив глибокі реформи, а в 1989 році, коли впав східнонімецький режим, Радянський Союз відмовився втручатися, що зрештою призвело до розпаду Варшавського договору[43].

Падіння Берлінської стіни 9 листопада 1989 року ознаменувало початок нової ери, яка обіцяла відкриті ринки, демократію та мир, викликаючи радість серед союзників, коли відважні демонстранти скинули комуністичні

режими в Східній Європі. Проте залишалися тривожні невизначеності. Об'єднана Німеччина могла стати нейтральною, а ядерна зброя, що залишалася в колишніх радянських республіках, ставала серйозною проблемою. Націоналізм знову міг загрожувати європейській політичній стабільності. НАТО постало перед важливим питанням: «Чи має сенс існування Атлантичного альянсу в нових реаліях?». НАТО вистояло, оскільки, незважаючи на відсутність Радянського Союзу, два основні завдання Альянсу залишалися актуальними: стримувати поширення агресивного націоналізму та забезпечувати основу колективної безпеки, яка сприяла б демократизації та політичній інтеграції Європи.

НАТО продовжувало розширювати своє членство та зміцнювати партнерства. У 2002 році була створена Рада НАТО-росія для того, щоб країни-члени Альянсу та росія могли співпрацювати як рівноправні партнери у питаннях безпеки. У 2004 році було започатковано Стамбульську ініціативу співпраці, спрямовану на двосторонню співпрацю у сфері безпеки з країнами Близького Сходу. Далі розширення Альянсу охопило Болгарію, Естонію, Латвію, Литву, Румунію, Словаччину та Словенію в 2004 році, Албанію та Хорватію в 2009 році, Чорногорію в 2017 році, Північну Македонію в 2020 році, Фінляндію в 2023 році та Швецію в 2024 році[41].

Протягом усього свого існування Альянс сформулював чітку позицію щодо своєї політики, яка еволюціонувала відповідно до змінюваних міжнародних умов. Основною і незмінною місією НАТО залишається захист свободи та безпеки своїх членів шляхом політичних і військових заходів. Альянс забезпечує колективну оборону від будь-яких загроз, незалежно від їхнього походження чи напряму, прагнучи зберегти мир і стабільність у Європі та Північній Америці[48].

Ключову роль у формуванні політики та ухваленні рішень в НАТО відіграють три головні органи:

- ✓ Північноатлантична рада
- ✓ Комітет оборонного планування

✓ Група ядерного планування

Вони забезпечують процеси консультацій і спільного ухвалення рішень, що лежать в основі колективної безпеки та планування серед країн-членів. Усі рішення цих органів мають однакову вагу та вважаються спільною позицією Альянсу незалежно від рівня їх ухвалення. Їм підпорядковані численні спеціалізовані комітети, до складу яких входять представники держав-членів (Рис. 1.1)

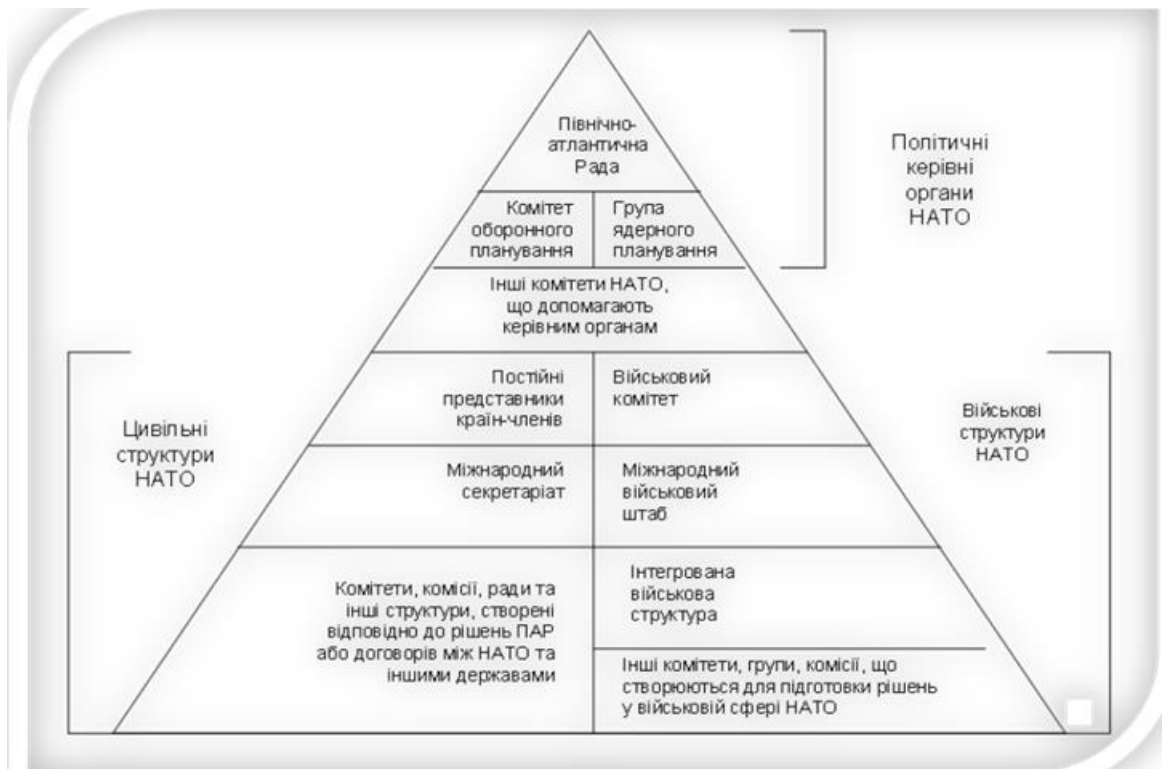

Рис 1.1 Структура управління НАТО.

Джерело: [48]

Саме через таку систему НАТО гарантує участь кожної країни на всіх рівнях діяльності та в усіх сферах роботи. Ця інституційна структура підтримує постійний діалог, координацію та співпрацю між учасниками Альянсу щодо політичних, військових, економічних і безпекових питань, а також створює можливості для взаємодії у таких невійськових сферах, як наука, екологія, інформаційна діяльність та реагування на надзвичайні ситуації. Рішення ухвалюються шляхом консенсусу після обговорень і консультацій між країнами-членами. Це означає, що кожне рішення є спільною волею всіх держав Альянсу[35]. Принцип консенсусу діє на всіх

рівнях організації й гарантує участь кожної країни у процесі ухвалення рішень. Якщо виникають розбіжності, обговорення тривають доти, доки не буде знайдено спільну позицію або не визнається неможливість її досягнення. Консультації забезпечують комунікацію та сприяють ухваленню рішень, які відповідають національним інтересам усіх учасників.

Генеральний секретар НАТО виконує роль найвищої цивільної посадової особи Альянсу, головує на засіданнях Північноатлантичної ради та координує досягнення спільної позиції між державами-членами. На цю посаду на чотири роки призначають відомого політика або дипломата з країн-учасниць. У своїй діяльності він спирається на Міжнародний секретаріат, що складається з фахівців та урядовців країн-членів. Наразі обов'язки Генерального секретаря виконує Марк Рютте, який обіймає цю посаду з 1 жовтня 2024 року[44].

Парламентська асамблея, діючи незалежно від структур НАТО, створює механізм взаємодії між національними законодавчими органами та Альянсом. Її діяльність допомагає враховувати стратегічні інтереси НАТО при ухваленні законодавчих рішень у країнах-членах. Зокрема, Асамблея суттєво вплинула на процес ратифікації Протоколів про приєднання, що відкрили шлях до вступу Польщі, Угорщини та Чехії у травні 1999 року. Представників до Асамблеї обирають національні парламенти, дотримуючись принципу партійного балансу, що забезпечує широкий спектр політичних позицій. Засідання Асамблеї відбуваються двічі на рік у різних країнах Альянсу на ротаційній основі.

На чолі військової структури НАТО стоїть Військовий комітет, що є найвищим військовим органом Альянсу, який функціонує під загальним керівництвом Північноатлантичної ради та Комітету з оборонного планування. Його склад формують начальники генеральних штабів держав-членів. Прикладом, Францію у комітеті представляє військова місія, а Ісландію, що не має власних збройних сил, — цивільний представник. Основні завдання Комітету полягають у розробці стратегій для військових

операцій, наданні аналітичної інформації керівним органам Альянсу щодо ситуації в різних регіонах світу, а також у підготовці рекомендацій із військових питань для Ради НАТО та Групи ядерного планування. Крім того, Комітет здійснює координацію діяльності підпорядкованих йому військових структур. Очолює його голова, який обирається строком на три роки. Щонайменше тричі на рік проводяться засідання на рівні начальників генеральних штабів: два з них проходять у Брюсселі (зазвичай перед засіданням Комітету військового планування), а третє — по черзі в різних державах-членах. У таких зустрічах можуть також брати участь Верховні головнокомандувачі НАТО та представники Стратегічного командування[48].

Збройні сили НАТО формуються зі збройних сил країн-учасниць Альянсу та поділяються за рівнем підпорядкованості на об'єднані збройні сили (ОЗС), що перебувають у прямому підпорядкуванні командним структурам НАТО, та національні збройні сили, що залишаються під управлінням власних держав. Загальна чисельність регулярних військ країн-членів перевищує 3,5 мільйона осіб. На сьогодні Альянс має спроможність оперативно розгорнути в Європі дві армії, 23 дивізії та 84 бригади, що можуть включати понад 10 тисяч танків, близько 15 тисяч бойових броньованих машин, понад 18,5 тисяч артилерійських систем, близько 3,9 тисяч літаків і 1,2 тисячі ударних вертольотів. Варто зазначити, що більшість частин збройних сил країн-членів перебуває під національним командуванням і лише у разі необхідності, для участі в конкретних операціях, передається під контроль НАТО[40].

Зона відповідальності об'єднаних збройних сил НАТО охоплює території держав-членів Альянсу, за винятком США та Канади, а також прилеглі до них острови, повітряний простір і води Північного, Ірландського, Норвезького, Балтійського, Середземного, Чорного та Азовського морів. До неї також належать важливі стратегічні протоки — Балтійські, Чорноморські, Гібралтарська і Ла-Манш — та північна частина Атлантичного океану, що

розташована на північ від тропіка Рака. Загальна площа території країн НАТО становить понад 24 мільйони квадратних кілометрів, а сукупне населення на початок 2015 року наближалось до 900 мільйонів осіб.

Для протидії загрозам за межами основної зони відповідальності, керівництво НАТО визначає тимчасові райони оперативного інтересу. Наразі до таких зон належать Західні Балкани, Афганістан, акваторія Середземного моря та частина Індійського океану біля узбережжя Сомалі. На відміну від практики часів Холодної війни, Альянс не створює постійних військових угруповань у певних регіонах, а натомість зосереджується на забезпеченні здатності до швидкого перекидання сил у заздалегідь підготовлені райони, де вже створено інфраструктуру управління, логістики та зберігання озброєння і техніки[48].

У структурі НАТО ключову роль у керівництві військовими процесами відіграють два стратегічні командування — Оперативне командування НАТО (АСО) та Командування з питань трансформації (АСТ). Вони забезпечують ефективне управління збройними силами Альянсу як у межах зони відповідальності, так і в районах тимчасових оперативних інтересів. АСО здійснює безпосереднє планування та реалізацію всіх військових операцій НАТО. Його очолює Верховний головнокомандувач Об'єднаних збройних сил Альянсу в Європі (SACEUR)[44,40]. Командування має чітку трирівневу організацію, що охоплює стратегічний, оперативний і тактичний рівні, що дає змогу координувати дії союзників в умовах як поточних, так і кризових ситуацій. Водночас АСТ відповідає за довгостроковий розвиток військового потенціалу Альянсу. Це командування зосереджене на адаптації НАТО до нових викликів і загроз, забезпечуючи, щоб військова структура залишалась сучасною, мобільною та готовою до дій. АСТ розробляє нові концепції бойового застосування, оцінює ризики, встановлює стандарти підготовки військ, взаємодії та обміну інформацією між країнами-членами. Таким чином, цей орган є стратегічним рушієм модернізації Альянсу, який забезпечує його актуальність і технологічну перевагу на глобальній арені.

Не менш значущою складовою структури прийняття рішень у сфері безпеки в НАТО є Група ядерного планування (ГЯП). Вона слугує головною платформою для обговорення всіх аспектів, що стосуються ролі ядерної зброї у стратегії оборони та стримування Альянсу. До роботи ГЯП залучені всі держави-члени НАТО, за винятком Франції, яка зберігає власну незалежну політику у ядерній сфері. Ісландія, яка не має збройних сил, бере участь у засіданнях як спостерігач[48]. Засідання Групи ядерного планування, зазвичай, відбуваються двічі на рік на рівні міністрів оборони та за часом збігаються із засіданнями Комітету військового планування. ГЯП відіграє ключову роль у забезпеченні узгодженості політики Альянсу щодо ядерного стримування, сприяючи прозорості, колективному контролю та готовності до відповідей на сучасні виклики в сфері глобальної безпеки[35].

Завдяки чітко налагодженій інституційній структурі та незмінним принципам консенсусу, НАТО не лише забезпечує колективну безпеку своїх членів, а й виявляє непохитну рішучість та адаптивність до сучасних викликів. Альянс залишається могутнім символом міжнародної єдності та сили, готовим до вирішення нових загроз у майбутньому.

РОЗДІЛ 2. ЧЛЕНСТВО УКРАЇНИ В НАТО ЯК СТРАТЕГІЧНЕ ПИТАННЯ ЇЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ТА ГЕОПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ.

2.1. Геополітичні виклики та вплив зовнішніх факторів як причина вибору шляху України до євроатлантичної інтеграції.

Україна займає стратегічне місце в центрі Європи, що надає їй як географічну, так і геополітичну перевагу. На її території зосереджено значні природні ресурси, потужний трудовий потенціал і чималі можливості для економічного зростання. Більша частина країни розміщується на південному заході Східноєвропейської рівнини, тоді як гірські регіони, Карпати і Крим, охоплюють лише незначну частку території[13]. Переважно Україна лежить у межах помірного клімату, однак Південне узбережжя Криму характеризується м'якими субтропіками. Її простори охоплюють три основні природні зони — лісову, лісостепову та степову, що чітко змінюються зі заходу на схід, а також висотну поясиність у гірських районах. Така природна розмаїтість створює сприятливі умови для розвитку як сільського господарства, так і промисловості, водночас підкреслюючи її важливу роль на континенті.

Геополітичне розташування України — між Сходом і Заходом — традиційно викликає зацікавлення з боку впливових держав, які прагнуть отримати контроль над її територією задля власної вигоди. Це положення робить Україну не лише транзитним коридором для енергетичних ресурсів і торгівлі, а й важливим стратегічним пунктом у боротьбі за вплив у Європі[12].

Будапештський меморандум, підписаний у 1994 році між Україною, Росією, США та Великою Британією, мав гарантувати безпеку Україні в обмін на відмову від ядерної зброї. Україна, що володіла третім за величиною ядерним арсеналом у світі, погодилася його знищити, сподіваючись на міжнародні гарантії.

Згідно з меморандумом, підписанти зобов'язувалися поважати суверенітет України, утримуватися від загрози силою та економічного тиску.

Проте після анексії Криму Росією в 2014 році ці зобов'язання були порушені, і міжнародна спільнота не змогла ефективно відреагувати[36].

Україна потрапила у складне зовнішньополітичне середовище, де її державотворчі процеси постійно стримувалися залишковим впливом Російської Федерації. Москва намагалася зберегти контроль над простором колишнього СРСР і не сприймала Україну як повністю самостійну одиницю. У той час українська політика часто мала вимушено оборонний і нестабільний характер, оскільки Кремль активно використовував важелі тиску — економічну залежність, енергетичну прив'язаність, вплив на політичну еліту та інформаційне поле. Будь-які кроки Києва до зміцнення суверенітету супроводжувалися протидією, що унеможливлювало стабільний поступ до незалежного демократичного розвитку й довгий час змушувало країну лавірувати між західним вектором та впливом з боку Росії.

Водночас статус "сірої зони" — простору, що не входить до жодного стабільного безпекового альянсу, лише загострює ситуацію: країна стає вразливою до зовнішнього тиску, агресії та маніпуляцій. Саме тому протягом історії багато країн намагалися встановити тут свій контроль, адже володіння українськими землями означає не просто фізичну присутність, а й геостратегічну перевагу в регіоні[4].

Поняття «сіра зона» в міжнародних відносинах стосується проміжного стану між війною та миром, у якому стикаються інтереси як державних, так і недержавних акторів. Такий простір позначається формулою «ні війни, ні миру» та характеризується постійним тиском, маніпуляціями та нестабільністю. У політичному дискурсі термін "Gray Zone" почали активно використовувати в США приблизно з 2015 року, коли аналітичні центри на кшталт RAND Corporation заговорили про нього у контексті гібридної та псевдоревізіоністської політики Росії щодо України (Рис 2.2).

peace gray zone war
(мир) (сіра зона) (війна)

Рис 2.1. Інтерпретація "Gray Zone".

Джерело: [4]

Конфлікти в межах «сірої зони» міжнародної політики хоч і мають схожість із гібридною війною, усе ж залишаються окремим явищем, із власними особливостями. Обидва терміни тісно переплетені та нерідко вживаються як взаємозамінні, особливо в контексті подій навколо російської окупації Криму й військового втручання на Донбасі[38]. Втім, характер дій росії полягав у поетапному накладанні гібридних механізмів, від пропаганди до диверсій, із подальшим зсувом до сірої зони, якщо пряме протистояння не давало результатів. Таким чином, агресія постійно змінювала форму, залишаючись поза межами чітко визначеної війни.

Україна, залишаючись поза НАТО та ЄС, не має реального впливу на формування архітектури європейської безпеки. За відсутності надійної власної системи оборони, вона фактично опинилася у «вакуумі безпеки», не захищена ані міжнародними механізмами, ані внутрішніми ресурсами. Російська агресія лише загострила цю ситуацію, значно погіршивши регіональне безпекове середовище. Водночас Україна здобула відчутну підтримку міжнародної спільноти: з боку ООН, ОБСЄ, НАТО та через

підписання політичної частини Угоди про асоціацію з ЄС. Особливої ваги в контексті національної і регіональної безпеки набула співпраця з НАТО, адже росія перестала вважатися партнером Альянсу й наразі розглядається як противник. З огляду на те, що позаблоковий статус не забезпечив жодних гарантій суверенітету чи стабільності, а система безпеки України перебуває в критичному стані, стає очевидною необхідність активнішої інтеграції у механізми колективної безпеки. Поглиблення політичної та військової співпраці з НАТО — ключовий напрямок, що дає Україні шанс не лише на оборонну підтримку, але й на взаємодію з Польщею та балтійськими країнами. Крім воєнної складової, важливо також налагоджувати співпрацю з Альянсом у сферах енергетичної, економічної й інформаційної безпеки[29].

У відповідь на дипломатичну агресію Росії Україна повинна відмовитися від нав'язуваного їй політичного курсу, формулюючи власні питання для обговорення у рамках дипломатичних переговорів. В умовах війни та постійної загрози вторгнення дипломатичні можливості обмежені, тому Україна має передавати свою позицію до Росії через посередництво західних партнерів. Неefективність глобальних та регіональних безпекових механізмів, які не здатні оперативно і адекватно реагувати на кризові ситуації, вимагає їхнього реформування та адаптації до сучасних світових реалій[36].

Додаткові гарантії безпеки для України може забезпечити зміцнення економічних зв'язків з ЄС, зокрема через створення зони вільної торгівлі. Для зниження економічної залежності від Росії необхідно активно шукати нові ринки для української продукції, особливо в Африці та Азії, а також диверсифікувати постачання енергоносіїв і залучати інвестиції в енергозберігаючі проекти.

2.2. Історія відносин Україна – НАТО.

Співпраця між Україною та НАТО розпочалася майже одразу після здобуття незалежності у 1991 році. Вже у 1992 році Україна зробила перші кроки до налагодження контактів, приєднавшись до Ради євроатлантичного партнерства. У 1994 році вона стала першою державою з пострадянського простору, що долучилася до програми «Партнерство заради миру». Участь у цій ініціативі передбачала проведення спільних навчань, обмін досвідом і інформацією, а також розвиток національного потенціалу у сфері оборони та безпеки. Україна послідовно підтримує поглиблення співпраці в межах РСАП, розглядаючи цю платформу як важливий канал постійного діалогу з НАТО та іншими партнерами[3].

На початку 2000-х років відносини між Україною та НАТО перейшли на якісно новий рівень. У 1997 році в Мадриді було підписано Хартію про особливе партнерство, що заклала фундамент для поглибленої взаємодії та засвідчила важливість стабільної, незалежної і демократичної України для європейської безпеки. Документ став основою для регулярних консультацій у сферах, що стосуються спільної безпеки, запобігання конфліктам, врегулювання кризових ситуацій, підтримки миру та проведення гуманітарних операцій.

Перше засідання Комісії Україна–НАТО (КУН) на рівні міністрів оборони, що відбулося 12 червня 1998 року в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі, стало важливою віхою в розвитку відносин між Україною та Альянсом. Основна увага була зосереджена на обговоренні актуальних питань безпеки, аналізі діяльності Спільної робочої групи з військової реформи та перспектив співпраці у межах програми «Партнерство заради миру»[25]. Це засідання підтвердило послідовність та єдність двох ключових напрямів співпраці між Україною і НАТО — політичного, представленого міністрами закордонних справ, і військового, очолюваного міністрами оборони. Воно також засвідчило здатність українських зовнішньополітичних і оборонних відомств координувати свої дії на практичному рівні. Такий

підхід був визнаний надзвичайно важливим для забезпечення подальшої ефективності співпраці з Альянсом в межах Хартії про особливе партнерство. Фактично, цим засіданням було започатковано новий формат взаємодії між Україною та НАТО у сфері оборони, який значно розширив можливості двостороннього діалогу. Країни-члени Альянсу одностайно підтримали стратегічні напрями співробітництва, включаючи ініціативу щодо направлення офіцерів зв'язку НАТО до Києва, а також створення на базі Львівського полігону Центру підготовки миротворчих підрозділів. Ці рішення стали реальним кроком на шляху до практичної інтеграції України у євроатлантичну систему безпеки[47].

Пізніше у 1999 році одним із ключових етапів співпраці України з НАТО стало проведення першого засідання Комісії Україна–НАТО на найвищому рівні під час Вашингтонського саміту. Ця подія стала знаковою для зовнішньої політики України, а прийнята в її межах Декларація глав держав і урядів надала нового імпульсу партнерству між Україною та Альянсом. Саміт заклав міцну основу для зближення підходів у вирішенні питань європейської безпеки. Тоді ж у Вашингтоні було ухвалено низку важливих документів, зокрема Декларацію Комісії Україна–НАТО, План дій щодо членства в НАТО, нову Стратегічну концепцію Альянсу та Програму військового розвитку. В цих документах чітко визначено роль України як важливого партнера НАТО, що посідає особливе місце в євроатлантичному просторі безпеки. Альянс підтвердив підтримку суверенітету, територіальної цілісності та демократичного розвитку України. Вигідне для України відображення її ролі в оновленій Стратегічній концепції НАТО стало результатом активної дипломатичної роботи та чіткої позиції українського керівництва.

28 січня 2000 року Україну з офіційним візитом відвідав Генеральний секретар НАТО лорд Джордж Робертсон. У межах візиту він зустрівся з Президентом України Леонідом Кучмою. Основна увага під час переговорів була приділена оцінці стану співпраці України з НАТО, обговоренню

перспектив її подальшого розвитку, посиленню інституційної взаємодії та розширенню практичної співпраці. Серед ключових тем також розглядалися питання регіональної безпеки в євроатлантичному просторі та взаємодії в межах миротворчих місій, зокрема на Балканах.

Одразу після візиту Генерального секретаря НАТО в Києві відбулося засідання Комісії Україна–НАТО на рівні послів за участю Міністра закордонних справ України. Це була вже шістнадцята зустріч КУН, однак уперше вона пройшла на території України, і водночас стала першим в історії робочим засіданням Північноатлантичної ради за межами країн-членів НАТО. У ході зустрічі члени Комісії підкреслили стратегічний характер партнерства між Україною та Альянсом і висловили підтримку зусиллям України щодо подальшого зближення з НАТО. А у 2002 році Україна офіційно задекларувала свій намір приєднатися до Альянсу, що було закріплено підписанням Плану дій щодо членства, який передбачав масштабні реформи у сфері оборони, зміцнення демократичних засад і забезпечення верховенства права.

У червні 2004 року відбувся Стамбульський саміт НАТО, в межах якого пройшло кілька важливих засідань, зокрема Комісії Україна–НАТО, Ради євроатлантичного партнерства, Північноатлантичної ради та Ради НАТО–росія. Ключовою подією став другий саміт КУН за участю Президента України Л.Кучми, який засвідчив стратегічний характер відносин між Україною та Альянсом. Країни-члени Альянсу висловили підтримку прагненню України до повної інтеграції в євроатлантичну систему безпеки, позитивно оцінили внесок нашої держави в миротворчі місії в Косово, Іраку та Афганістані, а також прогрес у виконанні Плану дій Україна–НАТО й оборонних реформ, зокрема проведення Оборонного огляду та ухвалення Стратегічного оборонного бюлетеня. Підсумком саміту стало рішення доручити КУН на рівні послів оцінити стан відносин Україна–НАТО та підготувати рекомендації щодо їх можливого поглиблення для розгляду міністрами закордонних справ у грудні. Загалом саміт підтвердив стійкість

партнерства, зменшив напругу щодо внутрішньої ситуації в Україні та окреслив подальші перспективи зближення з Альянсом.

Політичні трансформації в Україні суттєво позначилися на динаміці співпраці з НАТО. Після Помаранчевої революції 2004 року президент Віктор Ющенко взяв курс на євроатлантичну інтеграцію, послідовно просуваючи ідею вступу до Альянсу. Втім, внутрішньополітична нестабільність та сильний зовнішній тиск, особливо з боку росії, призвели до уповільнення цього процесу. У 2008 році Україна офіційно звернулася до НАТО із заявкою на приєднання до Плану дій щодо членства, однак замість ПДЧ їй була запропонована участь у форматі Річної національної програми. Попри це, такий підхід відкрив нові можливості для зміцнення партнерства, зокрема у сфері військово-політичної співпраці та реформування сектору безпеки й оборони. Важливою подією стало рішення Бухарестського саміту НАТО того ж року, коли країни-члени Альянсу вперше офіційно підтвердили, що в майбутньому Україна стане повноправним членом НАТО. Як тоді підкреслив Генеральний секретар Альянсу, союзники не лише підтримують прагнення України, але й погоджуються з тим, що її місце — серед країн НАТО.

Після президентських виборів 2010 року, коли до влади прийшли політичні сили з проросійськими орієнтирами, відносини України з НАТО зазнали різкого згортання. Було скасовано низку ключових ініціатив: міжвідомчу комісію з підготовки до вступу в Альянс та Національний центр євроатлантичної інтеграції, а Верховна Рада ухвалила закон, який визначав позаблоковий статус України як основний зовнішньополітичний курс. Проте анексія Криму та початок воєнної агресії росії у 2014 році кардинально змінили ситуацію. Україна повернулася до активної співпраці з НАТО, зробивши євроатлантичну інтеграцію стратегічним пріоритетом[26].

У відповідь на агресивні дії Росії проти України співпраця в межах Комісії Україна–НАТО суттєво активізувалася, засвідчивши рішучу підтримку з боку Альянсу. 2 березня 2014 року у Брюсселі відбулося

екстрене засідання КУН, скликане на запит України відповідно до статті 15 Хартії про особливе партнерство. Під час засідання країни-члени НАТО одноставно висловили підтримку суверенітету й територіальній цілісності України, позитивно оцінили стриманість української влади та рішуче засудили дії Росії як порушення міжнародного права. Через місяць відбулося засідання Північноатлантичної ради на рівні міністрів закордонних справ, на якому було наголошено на необхідності посилення підтримки України. В ухваленій заяві міністри рішуче засудили російське вторгнення, підтвердили незмінність курсу на підтримку України та оголосили про призупинення всього спектра практичного співробітництва з росією. У межах ухваленого рішення НАТО активізувало заходи щодо посилення обороноздатності України в довгостроковій перспективі[42].

У січні 2015 року, у зв'язку з ескалацією бойових дій на Донбасі та трагедією в Маріуполі, відбулося чергове позачергове засідання КУН. Учасники засідання знову жорстко засудили терористичні дії проросійських угруповань і закликали Росію припинити їхню підтримку. Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг, підсумовуючи зустріч, наголосив на стратегічному значенні України для євроатлантичної безпеки й підтвердив беззастережну підтримку її суверенітету та територіальної цілісності.

У подальшому, 8 квітня 2017 року, була затверджена оновлена Річна національна програма під егідою Комісії Україна–НАТО на 2017 рік. Вона стала логічним продовженням курсу, визначеного під час Варшавського саміту 2016 року, та була спрямована на посилення політичного діалогу й практичного співробітництва з Альянсом. Програма передбачала реалізацію Комплексного пакету допомоги НАТО, зокрема через відповідні Трестові фонди, і мала на меті зміцнення оборонного потенціалу України та її здатності ефективно протистояти триваючій збройній агресії з боку росії. Відповідний курс було закріплено в законодавстві, а в лютому 2019 року внесено зміни до Конституції, які офіційно закріпили незворотність прагнення до повноправного членства в Північноатлантичному альянсі[26].

З початком повномасштабної агресії росії проти України взаємодія з НАТО значно активізувалася та набула принципово нового стратегічного значення. Північноатлантичний альянс, а також окремі його країни-учасниці, надали нашій державі всебічну підтримку у боротьбі за збереження суверенітету й територіальної цілісності. 30 вересня 2022 року Україна подала офіційну заявку на членство в НАТО у прискореному форматі. Це була відповідь України на спробу Путіна надати видимість законності окупації росіянами частини територій Запорізької, Херсонської, Миколаївської та Харківської областей. Водночас слід визнати, що повноцінний вступ до НАТО, ймовірно, залишатиметься недосяжним доти, доки не буде здобуто остаточну перемогу у війні.

«Право кожної нації самостійно обирати свій зовнішньополітичний шлях є фундаментальним для європейської та трансатлантичної безпеки, і це право потрібно поважати. Ми не можемо допустити, щоб агресивні дії Росії впливали на незалежність, суверенітет чи територіальну цілісність будь-якої суверенної держави»[25], — зазначив високопосадовець Альянсу.

Ключовою подією 2022 року в контексті підтримки України став саміт НАТО в Мадриді, що відбувся наприкінці червня. На ньому була схвалена нова Стратегічна концепція Альянсу, в якій Російську Федерацію вперше офіційно визнано головною загрозою безпеці Євроатлантичного простору. Крім того, було ухвалено рішення про об'єднання наявних трастових фондів у єдиний комплексний пакет допомоги для України.

Протягом 2022–2023 років було підписано низку спільних декларацій із 25 державами, що підтверджують їхню підтримку євроатлантичного курсу України. На саміті у Вашингтоні в 2024 році країни-члени Альянсу підтвердили довгострокову безпекову підтримку, зокрема зобов'язання надати не менш ніж 40 мільярдів євро упродовж наступного року, забезпечуючи стабільний обсяг допомоги для зміцнення обороноздатності України та досягнення перемоги[42].

Попри всі наявні перешкоди й складну безпекову ситуацію, Україна наполегливо просувається в напрямку євроатлантичної інтеграції, розглядаючи членство в НАТО як стратегічну мету. У нинішніх умовах боротьби з російською агресією держава покладається не лише на моральну підтримку, а й на реальні дії та солідарність партнерів по Альянсу. Водночас Україна очікує від західних союзників чітких, практичних кроків і рішень, які не тільки підтвердять незворотність курсу на членство, але й забезпечать ефективні механізми захисту національної безпеки вже сьогодні.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА – НАТО: СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЧЛЕНСТВА.

3.1. Стратегії подолання перешкод на шляху до членства України в НАТО.

Україна вже тривалий час послідовно дотримується курсу на набуття членства в Північноатлантичному альянсі. Цей зовнішньополітичний пріоритет офіційно закріплений на рівні державної політики та знаходить підтримку серед значної частини громадян. З метою реалізації цього стратегічного напрямку країна вживає комплекс заходів: реформує сектор безпеки й оборони, адаптує національне законодавство до стандартів НАТО, бере участь у спільних військових ініціативах і нарощує рівень політичної та військової взаємодії з партнерами по Альянсу. Водночас сам процес є вкрай складним і не таким швидким, як хотілося б. На заваді швидкій інтеграції стоїть зокрема й історичний факт тривалого перебування України поза будь-якими військово-політичними блоками, а також низка внутрішніх та зовнішніх викликів, зокрема збройна агресія росії[2]. Незважаючи на численні труднощі, українська держава продовжує дотримуватися стратегічного курсу на зміцнення партнерства з НАТО, прагне інтегрувати євроатлантичні підходи в державне управління та безпекову політику, а також послідовно вибудовує інституційні механізми, здатні забезпечити доступ до повноцінного членства. Цей процес вимагає цілісного бачення, наполегливості та готовності долати наявні перешкоди[1].

Попри активні зусилля Києва у напрямку інтеграції до ЄС і НАТО, зроблені зокрема у 2022 році, ці кроки ще не є гарантією остаточного успіху чи пришвидшення вступу. Однією з ключових проблем залишається наявність опонентів членства України в цих структурах, які, хоч і змінили свою публічну риторику після початку повномасштабного вторгнення росії, можуть за певних міжнародних умов активізувати протидію українським євроінтеграційним прагненням. У цьому контексті одне з головних завдань для України — впровадження стандартів НАТО у систему національної безпеки та оборони. Це питання залишається пріоритетним вже тривалий час.

Відповідні зобов'язання передбачені чинним законодавством, зокрема Законом України «Про національну безпеку України», а також низкою стратегічних документів: Стратегією національної безпеки, Стратегічним оборонним бюлетенем, Воєнною доктриною та іншими нормативно-правовими актами, що регламентують розвиток оборонної сфери[30].

Першочергове впровадження так званих критичних стандартів НАТО визначається в межах пакетів "Цілей партнерства Україна – НАТО", останній із яких був затверджений 23 травня 2018 року на рівні глав постійних представництв країн-членів Альянсу. Згідно з цим пакетом, Україна має опрацювати 219 стандартів і керівних документів НАТО[19,22]. Станом на сьогодні вже опрацьовано 192 документи, з яких 128 стандартів безпосередньо запроваджені. На їхній основі було розроблено 145 національних та військових нормативно-правових актів і регламентів. Ще щодо 52 стандартів ухвалено позитивне рішення про їх поетапне впровадження у період 2021–2025 років. Решта документів наразі перебувають на стадії опрацювання. Крім того, робота над впровадженням стандартів Альянсу здійснюється не лише в межах Цілей партнерства. Вона також ведеться в рамках Дорожньої карти оборонно-технічного співробітництва, за результатами науково-дослідних розробок, а також через участь у спільних навчаннях із НАТО. Це свідчить про системну й багаторівневу інтеграцію України в оборонний простір Альянсу[39].

Паралельно з реформуванням сектору безпеки й оборони, перед Україною постає ще одна серйозна перешкода на шляху до членства в НАТО — боротьба з корупцією. Це питання залишається надзвичайно чутливим, адже прозорість влади та ефективне державне управління є серед ключових критеріїв, що висувуються Альянсом до країн-кандидатів. Високий рівень корупції в Україні й надалі ускладнює просування до євроатлантичної інтеграції. НАТО очікує не лише приведення оборонного сектора до своїх стандартів, а й створення дієвої системи контролю та управління, яка дозволить державі повноцінно виконувати функції в межах спільної безпеки.

Тому протидія корупції повинна розглядатися не лише як внутрішній політичний процес, а як важлива складова курсу на євроатлантичну інтеграцію[27].

У науковому середовищі корупцію розглядають на двох рівнях. На індивідуальному — як моральну проблему окремої людини, яка поводиться нечесно. Але досвід України, зокрема під час люстрації, показав: навіть після звільнення чиновників корупція не зникає. Це свідчить, що проблема має системний характер і пов'язана з організацією доступу до ресурсів у державі. У суспільствах із закритим доступом ключові ресурси контролює вузьке коло осіб. Вони домовляються між собою, створюючи правила, вигідні лише їм. В Україні це проявляється у впливі олігархів і політиків, зацікавлених у власному збагаченні. Корупція підриває конкуренцію — перевагу отримують неефективні, але “свої” компанії. Бізнес змушений вкладати не в розвиток, а в зв'язки. Внаслідок цього страждає бюджет і якість товарів і послуг для громадян[24].

У 2024 році Україна здобула 35 балів зі 100 можливих у Індексі сприйняття корупції, опинившись на 105-му місці серед 180 країн (Рис. 3.1)[28]. Порівняно з попереднім роком, це на один бал менше. Хоча така динаміка ще не свідчить про критичне погіршення, вона вказує на ознаки застою. Це серйозне попередження для влади про недостатність зусиль у боротьбі з корупцією. Попри те, що цей результат приблизно відповідає середньому рівню серед країн регіону, Україна не має права на зупинку в антикорупційних реформах.

Рис 3.1. Індекс сприйняття корупції 2024р.

Джерело: [28]

Після Революції Гідності в Україні сформувалася своєрідна тристороння взаємодія у сфері боротьби з корупцією. Активісти та представники громадськості інформують міжнародні організації про наявні проблеми, оскільки влада часто ігнорує вимоги суспільства та прагне зберегти існуючий порядок речей. У свою чергу, Європейський Союз зацікавлений у стабільній і прогнозованій Україні, з якою можна розвивати надійні економічні відносини. Однак високий рівень корупції цьому заважає. Тому донорські країни та інституції висувають чітку умову: фінансова підтримка лише в обмін на реальні антикорупційні кроки з боку української влади. В Україні було створено низку ключових антикорупційних органів: Спеціальну антикорупційну прокуратуру, Національне антикорупційне бюро, Вищий антикорупційний суд та Вищу кваліфікаційну комісію суддів. До цього процесу активно залучались як представники громадянського суспільства, так і міжнародні експерти, що дозволило забезпечити певний рівень незалежності та довіри до нових інституцій[33,24]. Подолання корупції є надзвичайно важливим етапом на шляху до вступу в НАТО, оскільки Альянс вимагає від країн-кандидатів чітких стандартів прозорості та ефективності державного управління. Рішучі кроки в цьому

напрямі не лише зміцнюють внутрішню стабільність країни, а й демонструють готовність України до виконання зобов'язань у межах євроатлантичної інтеграції.

У процесі оцінки прогресу України щодо виконання критеріїв вступу в НАТО, експертна група матиме змогу користуватися висновками Венеційської комісії, вести діалог з українською владою та громадянським суспільством, а також радитися з Європейським Союзом, який включив ці питання до порядку денного під час розгляду кандидатства України. Найскладнішим завданням для групи стане визначення умов, за яких варто просувати питання членства, з огляду на триваючу війну. Найкращим сценарієм залишається повна перемога України з поверненням усіх територій у межах, визначених до 2014 року, і подальше врегулювання з росією. У такому разі НАТО матиме підстави для чіткого рішення про розширення вже до саміту у Вашингтоні[39].

Однак розвиток подій може піти іншим шляхом. Наприклад, якщо Україна отримає надійний контроль над більшою частиною територій, хоча війна триватиме в певних регіонах, можна буде розглянути варіант приєднання із гарантіями, що охоплюють лише підконтрольні землі. У такому разі група має підготувати індивідуальні рекомендації для кожної країни-члена Альянсу, зважаючи на різні підходи до безпекових ризиків. Також можливий сценарій, коли Україна фактично повертає всі свої території, але Росія не припиняє локальні чи періодичні атаки. І в цьому випадку необхідно оцінити доцільність просування до членства, з урахуванням зміненої, але все ще напруженої безпекової ситуації.

На саміті у Вільнюсі лідери держав і урядів мали б ініціювати створення Групи високого рівня, яка займатиметься аналізом ключових чинників, що впливають на перспективу членства України в НАТО[45]. Основне завдання цієї групи — підготувати чіткі й практичні рекомендації до саміту у Вашингтоні, втілюючи тим самим запропоновану президентом Макроном ідею «конкретного шляху» для України. Такий підхід став би

важливим політичним сигналом підтримки для Києва. Він дозволив би Альянсу окреслити умови вступу, не змінюючи негайно наявну ситуацію, і став би компромісним рішенням між тими країнами, що прагнуть пришвидшити процес, і тими, хто воліє відкласти питання членства до завершення війни[31].

Ключем до членства України в НАТО є подолання двох найбільших перешкод — корупції та війни на власній території. Проте країна активно працює над вирішенням цих проблем, проводячи глибокі реформи в різних сферах, включаючи економіку, оборону і інтеграцію з міжнародними стандартами. Україна вже стала лідером серед країн-імпортерів інноваційного озброєння, що свідчить про ефективність реформ в оборонному секторі. Стратегії подолання труднощів працюють, і тепер залишається лише виграти війну, щоб остаточно забезпечити вступ до НАТО.

ВИСНОВКИ

Із перших років своєї незалежності Україна активно розвивала взаємини з європейськими та євроатлантичними інституціями. Одним із ключових пріоритетів зовнішньої політики нашої держави стало налагодження стабільного співробітництва з Організацією Північноатлантичного договору — провідною міжнародною системою колективної безпеки, яка відіграє вирішальну роль у забезпеченні миру, стабільності та безпеки у світі.

У контексті сучасних глобальних трансформацій, що характеризуються зростанням конкуренції між різними геополітичними й економічними блоками, Україна опинилася у стратегічно важливому регіоні, який межує з двома потужними системами — євроатлантичною (НАТО і Європейський Союз) на заході й півдні та євразійською співдружністю на півночі й сході. Перебуваючи між цими впливовими центрами сили та зазнаючи постійного тиску з боку Російської Федерації, Україна усвідомила необхідність пошуку надійних безпекових гарантій. Це, у свою чергу, стало підґрунтям для утвердження стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію.

Співпраця з НАТО вже має глибоку історію, яка демонструє еволюцію двосторонніх відносин у відповідь на виклики сучасного світу. Формати взаємодії поступово змінювались — від участі України в програмі «Партнерство заради миру» та діяльності Ради північноатлантичного співробітництва, до укладення Хартії про особливе партнерство, що стала фундаментом для формування нової моделі безпеки в Європі. Цей процес не лише сприяв посиленню обороноздатності України, а й заклав основи для подальшого зближення з Альянсом у межах спільної відповідальності за стабільність на європейському континенті.

На сьогодні взаємодія між Україною та НАТО характеризується високим рівнем активності, широким спектром напрямів і прагматичним змістом. Співпраця охоплює політичну, військову, військово-технічну сфери й інші вектори, де особливої значущості вона набуває в умовах триваючої

збройної агресії з боку Російської Федерації. У такому контексті партнерство з Альянсом відіграє ключову роль у зміцненні обороноздатності України. Сучасний формат відносин підтверджує стратегічну доцільність і далекоглядність обраного курсу, перетворившись на багаторівневу програму практичної співпраці, яка включає розбудову нормативно-правової основи, структурні реформи та розширення політичного діалогу.

Це партнерство сприяло суттєвому посиленню національної безпеки, прискоренню реформування Збройних сил відповідно до стандартів НАТО, а також утвердженню демократичних принципів у внутрішньополітичному розвитку держави. НАТО, зі свого боку, демонструє незмінну підтримку України, зокрема в її прагненні до відновлення миру, стабільності та суверенітету. Водночас варто усвідомлювати, що навіть найглибші партнерські угоди не можуть прирівнюватися до зобов'язань, які накладає повноцінне членство в Альянсі, адже лише система колективної безпеки здатна забезпечити реальні юридичні гарантії захисту.

Досвід держав Центральної та Східної Європи доводить, що шлях євроатлантичної інтеграції є найкоротшою дорогою до стабільної демократії, сталого розвитку та ефективної інтеграції у глобальні процеси. Вибір на користь НАТО відкриває для України нові горизонти співпраці з розвиненими країнами, сприяє економічному зростанню та укріпленню позицій у системі міжнародних відносин. Отже, євроатлантичний курс України є не лише безальтернативним, але й життєво необхідним у сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний центр з питань безпеки. Ukraine, NATO and EU: Strategic challenges and opportunities. URL: <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-nato-eu/>
2. АрміяInform. (2021, 12 лютого). Стандарти НАТО: механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/02/12/standarty-nato-mehanizm-i-tempy-vprovadzhennya-adaptacziya-do-ukrayinskyh-realij/>
3. АрміяInform. (2024, 10 січня). Складні 30-річні стосунки України і НАТО на прикладі партнерства заради миру. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/01/10/skladni-30-richni-stosunky-ukrayiny-i-nato-na-prykladi-partnerstva-zarady-myru/>
4. АрміяInform. (2024, 16 лютого). Сіра зона Європи URL: <https://armyinform.com.ua/2024/02/16/sira-zona-yevropy-10-vazhlyvyh-dlya-ukrayiny-tez-zi-zvitu-myunhenskoyi-bezpekovoyi-konferencziyi-yaka-startuye-sogodni/>
5. Б. І. Гуменюк. Організація Північноатлантичного договору // Українська дипломатична енциклопедія: Знання України, 2004 Т.2 812с.
6. Боєцький Т. Доцільність вступу України до НАТО. Економічний часопис - XXI - 2006 - № 9-10.
7. Борохвостов В.К. Україна -НАТО: проблемні питання українського оборонно-промислового комплексу // Сіратегічна. панорама. - 2005. - №2.
8. В. Матвієнко. НАТО // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Парламентське видавництво, 2011. с. 481.
9. Вікіпедія: Відносини Україна – НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Відносини_Україна_—_НАТО

10. Воєнна доктрина України // Законодавчі акти України з питань військової сфери. Збірник № 8. — К.: МО України, 1994. — С. 3 — 10.
11. Воєнна доктрина України // Народна армія. — 2004. — 23 червня (№ 116). — С. 3 — 5.
12. Географія Mozil. Географічне положення України. URL: <https://geografiamozil2.jimdofree.com>
13. Головне. Чалий, В. Між НАТО та Росією. URL: https://glavcom.ua/columns/v_chalyu/mizh-nato-ta-rosijeju-chi-mozhe-ukrajina-zalishitisja-nejtralnoju-1026545.html
14. Гомонай В. В. Конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальність 12.00.02 — конституційне право
15. Горбулін В. П. Взаємовідносини Україна — НАТО в контексті євроатлантичних інтеграційних процесів // Національна безпека і оборона. 2003. № 7. С. 5 -7.
16. Грубінко А. В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990—2016 рр.). Тернопіль: Вектор, 2017. 668 с.
17. Гудим В. Досвід України в миротворчій операції КФОР та участі в програмі «Партнерство заради миру» / Миротворча діяльність України: кооперація з НАТО та іншими структурами європейської безпеки. К.: Стилос, 2002. С. 74 85.
18. Декларація глав держав та урядів країн-учасниць саміту Комісії Україна-НАТО // Путівник до саміту НАТО у Вашингтоні 23 — 25 квітня 1999 року. Брюссель: Офіс інформації та преси НАТО. 1999. С. 89 - 90.
19. Євроінтеграція. (2025, 13 травня). Які перешкоди на шляху України до НАТО. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/05/13/7211542/>

20. Закон України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
21. Закон України «Про основи національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
22. Ініціативи сталого розвитку. (2018). Державна політика та антикорупційні механізми. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/tokar_derzhavna.pdf
23. Ініціативи сталого розвитку. (2024). Перспективи євроатлантичної інтеграції України. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/3_Nikolaiets.pdf
24. KSE. Боротьба з корупцією в Україні. URL: https://kse.ua/ua/community/stories/chomu-borotba-z-koruptsiyeyu-v-ukrayini-vidbuvayetsya-tak-povilno/?utm_source=chatgpt.com
25. Київська обласна державна адміністрація. Відносини України з НАТО. URL: <https://kr-admin.gov.ua/start.php?q=Nato/Ua/relations.html>
26. Міністерство закордонних справ України. Хронологія відносин Україна – НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/hronologiya-vidnosin-ukrayina-nato>
27. Надзвичайні ситуації. (2023). Антикорупційні виклики в Україні. URL: <https://hups.mil.gov.ua/assets/uploads/library/nadhodzhennya/2023/pdf/2.pdf>
28. Народна Правда. (2025, 11 лютого). Україна опустилася на один рядок рейтингу сприйняття корупції. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/02/11/novyna/suspilstvo/ukrayina-opustylasya-odyn-ryadok-rejtynhu-spryjnyattyu-korupczii>
29. Національна академія наук України. Ways of development of Ukrainian science. URL: https://www.old.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/14074.020.pdf

30. Перспектива. Державне управління в умовах викликів. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/1864/1862>
31. Торічний, В. О. (2019). Інформаційне забезпечення державної політики як найважливіший фактор безпеки держави. Актуальні проблеми державного управління, (1), 77–85.
32. ТСН. Вступ України до НАТО. URL: <https://tsn.ua/politika/vstup-ukrayini-do-nato-yaki-pereshkodi-na-shlyahu-ta-chomu-zahid-boyitsya-sprovokuvati-rf-2351851.html>
33. Українська хвиля. Як боротись із корупцією. URL: https://hvilya.com/news/economy/yak-borotys-iz-koruptsiyeyu.html?utm_source=chatgpt.com
34. History.com Editors. (2018, August 21). Formation of NATO and Warsaw Pact. History. URL: <https://www.history.com/articles/formation-of-nato-and-warsaw-pact>
35. I-Lug.gov.ua. NATO structure and decision-making policy. I-Lug. URL: https://i-lug.gov.ua/external_relations/euro-atl-nato-integration-element/struktura-nato-ta-politika-prijnjattja-rishen
36. IPress. (2024, 19 лютого). Росія та її друзі проливають чужу кров у сирійській зоні. URL: https://ipress.ua/articles/rosiya_ta_ii_druzi_prolyvayut_chuzhu_krov_u_sirii_y_zoni_nato_maie_prokynutysya__sepa_358585.html
37. IWM. NATO: The origins of a political and military alliance. Imperial War Museums. URL: <https://www.iwm.org.uk/learning/nato-the-origins-of-a-political-and-military-alliance>
38. Mil.Biz. Сіра зона у міжнародних відносинах. URL: <https://mil.biz.ua/blog>
39. NATO Review. (2018, 19 лютого). Адаптація НАТО до непередбачуваного, швидко мінливого світу. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2018/02/19/adaptatsya-nato-do-neperedbachuvanogo-shvidko-mnlivogo-svtu/index.html>

40. NATO. Decision-making at NATO. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_68144.htm
41. NATO. The North Atlantic Treaty. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm
42. NATO. Історична взаємодія НАТО-України. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm
43. Office of the Historian. North Atlantic Treaty Organization (NATO), 1949. U.S. Department of State. URL: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato>
44. Peacekeeping Centre. Decision-making process in NATO. Ukrainian Peacekeeping School. URL: <https://peacekeeping-centre.in.ua/Museum/School/NATO/Decision.htm>
45. Texty.org.ua. Яким є конкретний шлях для вступу України в НАТО? URL: <https://texty.org.ua/fragments/110094/yakym-ye-konkretnyj-shlyah-dlya-vstupu-ukrayiny-v-nato/>
46. The Editors of Encyclopaedia Britannica. North Atlantic Treaty Organization (NATO). URL: <https://www.britannica.com/topic/North-Atlantic-Treaty-Organization>
47. Ukrainetonato.com.ua. Історія відносин України з НАТО: 75 років НАТО. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/75-rokiv-nato/istoriia-vidnosyn-ukrainy-z-nato/>
48. VNTU. Ukraine and NATO: Political and military cooperation. Multimedia VNTU. URL: <https://multimedia.posibnyky.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/txt/06.html>